

AVERSS un REVERSS

ŠAJĀ NUMURĀ

- **Lata atjaunotnes 10 gadu jubileja**
- **Darba tirgus elastība Latvijā**
DAINA PAULA, JŪLIJA PASTUŠENKO

Latvija ir neliela valsts ar atvērtu tautsaimniecību, tāpēc tās attīstība ir atkarīga no notikumiem globālajā vidē un svarīgākajās tirdzniecības partnervalstīs. Elastīgs darba tirgus ir svarīgs faktors, kas ļauj ātrāk pārvarēt ārējo šoku ietekmi uz tautsaimniecības attīstību. Latvijas darba tirgus ir pierādījis spēju gan pārvarēt ekonomiskos šokus (tirgus reakcija uz Krievijas krīzi un ekonomiskās aktivitātes palēnināšanos Eiropā), gan arī reaģēt uz pārmaiņām tautsaimniecības nozaru struktūrā.

- **Latvijas reģionu attīstība**

Iekšzemes kopprodukts, bezdarbs un iedzīvotāju ienākumi ir svarīgākie rādītāji, kurus izmanto, lai raksturotu reģionu ekonomisko attīstību. Analizējot šos rādītājus, redzams, ka Latvijā ir novērojamas reģionālās attīstības atšķirības. Visstraujāk no 1996. līdz 2000. gadam attīstījās Rīgas reģions. Šajā reģionā ir koncentrēta rūpnieciskā ražošana, pakalpojumu un citu nozaru uzņēmumi, kuru darbība dod vislielāko pievienotās vērtības pieaugumu. Arī Kurzemes reģionā – tā centros Ventspilī un Liepājā – bija raksturīgs IKP pieaugums. Ievērojami atpalika Latgales reģions. Lēna attīstība notika Zemgales un Vidzemes reģionā.

- **Latvijā aug dzīves līmenis**

AGNESE BIČEVSKA

Palielinoties tautsaimniecības konkurētspējai, ārējai tirdzniecībai un darba tirgus mobilitātei, turpina augt iedzīvotāju labklājība. Īpaši spilgti iedzīvotāju dzīves līmeņa kāpums redzams, vērtējot ienākumu un uzkrājumu palielināšanos, dažādu ilglietošanas preču – automobiļu, mobilo telefonu un mēbeļu – iegādi, kā arī mājokļu remontam, tūrisma un izglītībai veltīto izdevumu pieaugumu. Par dzīves līmeņa uzlabošanu liecina arī vispārējo rādītāju kāpums, izņemot negatīvo tendenci – materiālās labklājības polarizācijas palielināšanos.

Iestāšanās Eiropas Savienībā veicinās tālāku ekonomisko izaugsmi un iedzīvotāju ienākumu izlīdzināšanos ar citu Eiropas Savienības dalībvalstu iedzīvotāju ienākumiem.

- **Latvijas Bankas padomē un valdē**

Lai gan 2002. gads Eiropā nebija labvēlīgs tekstilnozares un tirgus attīstībai, Latvijas tekstiluzņēmumu eksports pieauga. Latvijas tekstilizstrādājumi galvenokārt tiek eksportēti un nonāk Eiropas Savienības valstu tirgos, tāpēc uzņēmumiem ir svarīgi nostiprināties tajos, piedāvājot kvalitatīvus un mūsdienīgus ražojumus. Vairāki nozīmīgi Latvijas tekstiluzņēmumi atrodas reģionos. Viens no augošiem reģionāliem tekstiluzņēmumiem ir SIA "Larelini", kas vienīgā Latvijā specializējas līnu pārstrādē. SIA "Larelini" ir dibināta 1996. gadā un nodarbina vairāk nekā 350 cilvēku. Uzņēmums pārstrādā līnus, ražo līnu diegus, audumus un izstrādājumus. Uzņēmuma darbību raksturo SIA "Larelini" prezidenta vietniece MĀRA PAURA.

AUGOŠS REĢIONĀLS UZŅĒMUMS

Kādi ir uzņēmuma darbības virzieni?

SIA "Larelini" ir vienīgais uzņēmums Latvijā, kas pārstrādā gan Latvijā, gan ārvalstīs iepirkto līnšķiedru, ražo līnu diegus, jēlaudumus un audumus. Uzņēmumā ietilpst līnu sukātava, mazgāšanas, krāsošanas un balināšanas cehi, vērptuve, austuve un šūšanas cehs. Pateicoties investīcijām uzņēmuma attīstībā un modernizācijā, uzņēmums nodarbojas ar līnu audumu un izstrādājumu ražošanu. Ņemot vērā pieaugošo līnu materiālu popularitāti, šogad tika izveidota jauna līnu audumu kolekcija gaišās krāsās, kas izmantojama gan mājas tekstila, gan apģērba ražošanai. Jēlaudumus pieprasa mēbeļu izgatavotāji.

Kādi bija uzņēmuma attīstības posmi?

Jelgavas līnu pārstrādes uzņēmuma vēsture ir vairāk nekā 110 gadus gara. Pēdējo reizi īpašnieku maiņa notika 1996. gadā, kad uzņēmums tika privatizēts. Apdares ražotnes tolaik nebija. Tika ražoti tikai līnu diegi un jēlaudums. Laikā, kad notika uzņēmuma privatizācija, tas bija pārtraucis darbību, un izveidojies nodokļu parāds bija sasniedzis aptuveni 1 milj. latu – tajā skaitā bija parāds par gāzes un elektroenerģijas izmantošanu, kā arī algu parāds. Tolaik galvenais bija izdzīvot. Uzņēmumā skaitījās aptuveni 280 darbinieki. Šobrīd darbinieku skaits ir sasniedzis 358. Tomēr jāuzsver, ka uzņēmumam joprojām ir nepieciešami darbinieki, tāpēc regulāri tiek ievietoti darba sludinājumi laikrakstā "Zemgales Ziņas". Ražotnes jaudas nav noslogotas, lai gan pieprasījums šobrīd ir lielāks, nekā uzņēmums spēj apmierināt. Jau 2001. gada beigās firma stabili strādāja. 2002. gadā tika pabeigta apdares ražotnes izveide. Uzņēmums tiek nepārtraukti pilnveidots – tas ir sarežģīts process, kurā mācāmiešos no kaimiņvalstu un citu valstu uzņēmumu pieredzes. Jau 4–5 gadus sadarbojamies ar ārvalstu partneriem. Eiropas Savienības prasības ir labi zināmas, tāpēc ir jāuzlabo kvalitāte, lai varētu attīstīties.

Latvijā SIA "Larelini" ir maz pazīstama, jo 80–90% produkcijas tiek eksportēti un tikai 10–15% saražotā tiek pārdoti Latvijas tirgū. Vietējā tirgū tiek piedāvāti gatavie audumi un izstrādājumi no tiem. Tie ir no tīra līna – bez jebkādiem sintētiskajiem piejaukumiem. Dažkārt pēc ārvalstu sadarbības partneru pieprasījuma tiek ražots līns kopā ar kokvilnu.

Kādi bija uzņēmuma 2002. gada rādītāji?

2002. gadā uzņēmums saražoja 463 tonnas līnu diega un noauda 893 tūkst. metru auduma. Uzņēmumā strādāja

312 cilvēki. Realizācijas apjoms sasniedza 1.7 milj. latu. Neaudītētā peļņa – aptuveni 30 tūkst. latu. Peļņa nav liela, tomēr jāatceras, ka pēc privatizācijas uzņēmumam nācās cīnīties par izdzīvošanu, bet tagad jau četrus gadus tas strādā ar peļņu. 2002. gadā tika sāta vērptuves rekonstrukcija. Šim projektam tika piesaistīti kredīti un veiktas uzņēmuma investīcijas. Esam plānojuši nomainīt krāsošanas un balināšanas iekārtas. Lai gan Latvijā uzņēmumam nav konkurentu, Lietuvā darbojas trīs līdzīgi uzņēmumi, un arī Polijā ir attīstīta līnu pārstrāde. Uzņēmumam ir jāattīstās – jāpilnveido un jāuzlabo ražojumu kvalitāte un jāpaplašina sortiments. Liels pieprasījums Eiropā ir pēc smalkāka līnu diega, tāpēc esam iegādājušies jaunas sukāšanas iekārtas, un redzams, ka ražojumu kvalitāte ir uzlabojusies. Protams, lai ražotu kvalitatīvu izejvielu, papildus jāapmāca darbinieki. Ieguldītos līdzekļus uzņēmums plāno atpelnīt septiņu gadu laikā.

Kur ir lielākie uzņēmuma noieta tirgi?

Lai gan līnu pārstrādes nozarē darbojas daudzu valstu uzņēmumi, tomēr lielākoties tie ir atraduši savas darbības jomas, specializējušies un tieši nekonkurē. Daži uzņēmumi vairāk produkcijas pārdod ASV, citi – Vācijā, SIA "Larelini" galvenokārt sadarbojas ar Francijas un Itālijas firmām. Itālijā uzņēmumi ir izveidojuši mūsdienīgas apdares ražotnes, tāpēc nopirktais jēlaudums pēc apdares veikšanas gandrīz nav atpazīstams – tas kļuvis par skaistu modernu materiālu. Apdares nozīmē ir ļoti liela – veicot nekvalitatīvu apdari, var sabojāt audumu. Senas līnu apstrādes tradīcijas ir Francijā un Beļģijā. Lielākais konkurents nākotnē varētu būt Ķīna.

Ņemot vērā to, ka jau sadarbojamies ar Itālijas, Francijas, Polijas, Vācijas, Skandināvijas (Zviedrija, Somija) uzņēmumiem, kas iepērk dažādus līnu produkcijas veidus, labprāt nodibinātu kontaktus ar ASV tirgotājiem vai pārstrādātājiem. ASV tirgū jau ilgāku laiku veiksmīgi strādā Krievijas uzņēmumi.

Kur uzņēmums iepērk izejvielas?

80–90% līnu uzņēmums iepērk Polijā, Francijā un Beļģijā. Tikai 10–15% līnu, kurus izmantojam, ir izaudzēti Latvijā. Vietējais līnu piedāvājums ir neliels. Jāuzsver, ka vietējo līnaudzētāju produkciju, kas tiek piedāvāta, uzņēmums nopērk pilnībā.

Vai uzņēmums izmanto banku piedāvātās

(turpinājums 2. lpp.)

LATA ATJAUNOTNES 10 GADU JUBILEJA

(2003. GADA 5. MARTS)

1–4 Konference un lomu diskusija “Lata atjaunotnes 10 gadi” Latvijas Universitātes Lielajā aulā.
5, 6 Izstāde “Naudas zīmes” izstāžu zālē “Rīgas galerija”.
7, 8 Lata atjaunotnes 10 gadu jubilejas svinības Latvijas Nacionālajā operā. A. Liepiņa foto.

(turpinājums no 1. lpp.)

iespējas finanšu risku nodrošināšanai?

Par produkciju pircēji norēķinās ASV dolāros un eiro. Lai gan uzņēmums iepērk izejvielas tajā valūtā, kādā saņem samaksu par produkciju, valūtas kursu svārstību dēļ rodas zaudējumi.

Svarīgi regulēt darījumus, lai izvairītos no zaudējumiem. Sena sadarbība SIA “Larelini” ir ar a/s “Hansabanka”. Uzņēmums ilgstoši strādā arī ar a/s “Baltijas Tranzītu banka” un iekšējā tirgū – ar a/s “Pareks-banka”. Lai veiktu sarežģītākus darījumus, saņemtu ieteikumus un konsultācijas, būtu jāpadziļina sadarbība ar banku speciālistiem.

Vai Latvijas Bankas monetārā politika veicina uzņēmuma attīstību un darbību?

Jāpiecējas, ka monetārā politika nemainās un var plānot darbību. Lats nav piedzīvojis tik krasas svārstības, kā, piemēram, ASV dolārs. Ja ir noslēgti līgumi, kas jāievēro, un valūtas kurss ievērojami svārstās, rodas zaudējumi. Strauji mainoties izejvielu cenām valūtas kursu svārstību dēļ, jāmaina produkcijas cenas.

Vai uzņēmumā par finanšu politiku atbild finanšu direktors?

Šobrīd finanšu direktora amata vieta ir brīva. Uzņēmums stabili “stāv uz kājām”, tam nav parādu, un tiek veiktas investīcijas ražošanas modernizācijā, tāpēc būtu nepieciešams cilvēks, kas domā par to, kā ierobežot riskus un piesaistīt investīcijas. Arī cenu politika ir jāplāno. Ar kredītresursiem nav problēmu, taču būtu jāstrādā ar bankām. Sprotam, ka finanšu plānošana ir nepieciešama, tāpēc meklējam šādu darbinieku.

Vai uzņēmums atbalsta darbinieku vēlmācīties?

Uzņēmums atbalsta darbiniekus, kuri mācās vai vēlas mācīties. Tiek nodrošināts mācību finansējums un netiek celti iebildumi, ja mācības nākas sabalansēt ar darbu. Darbiniekiem tiek organizēti kursi kvalifikācijas paaugstināšanai, piemēram, apmācība muitas speciālistiem. SIA “Larelini” ir Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras biedrs un regulāri saņem informāciju par tās organizētajiem kursiem. Lielas problēmas ir aizpildīt visas darbavietas, lai gan tiek algoti instruktori jauno darbinieku apmācībai

un uzņēmums piedāvā pusgadu ilgu mācību kursu, kura laikā maksā topošajiem strādniekiem mācekļa algu.

Kāda ir darbinieku mainība?

Uzņēmumā ir 70–80% darbinieku, kas tajā strādā 20–30 gadus. Diemžēl pārējās darbinieku daļas mainība ir liela. Pieprasījums pēc produkcijas aug, tāpēc vajadzētu palielināt ražošanas apjomu, strādājot, piemēram, trijās maiņās, taču nepietiek darbinieku. Nereti apmācītie darbinieki aiziet no uzņēmuma, lai gan, ņemot vērā vidējo algas līmeni Jelgavā, uzņēmumā var nopelnīt. Darbiniekiem tiek apmaksātas regulāras veselības pārbaudes. Cenšamies ieguldīt līdzekļus darba apģērbā un radīt labus darba apstākļus. Uzņēmums nodarbina darba drošības tehnikas inženieri.

Taču ne tikai SIA “Larelini” trūkst strādājošo, Jelgavā nepietiek, piemēram, arī šuvēju. Lai nodrošinātu darbaspēku, sadarbojamies ar Valsts Nodarbinātības dienestu. Pirms diviem gadiem tika īstenots projekts darbinieku piesaistei no tuvējiem pagastiem – viņi tika vesti uz darbu ar uzņēmuma transportu. Cerējām piesaistīt cilvēkus, kas agrāk strādājuši, piemēram, kolhozos un palikuši bez darba. Izveidojām šādas grupas, apmācību instruktors viņus apmācīja, un vairāki cilvēki kļuva par labiem uzņēmuma darbiniekiem. Mazsalacā atrodas SIA “Larelini” vienīgā filiāle, un arī tur trūkst darbinieku. Nespējot nodrošināt nepārtrauktu ražošanu, uzņēmumam rodas zaudējumi.

Vai uzņēmums izjūt valsts atbalstu?

Valsts atbalstu uzņēmums saņēma 2001. gadā, kad, sadarbojoties ar bezpeļņas organizāciju valsts SIA “Reģionālais fonds”, no valsts līdzekļiem tika segta daļa kredīta procentu. 2002. gada rudenī, ņemot vērā, ka uzņēmums regulāri maksāja nodokļus, tika atcelta soda nauda, kas bija izveidojusies pirms privatizācijas iekrājušos nodokļu parādu dēļ. Lielākos nodokļu maksājumus uzņēmumam veido sociālais, iedzīvotāju un uzņēmuma ienākumu nodoklis. Nodokļos atkarībā no apgrozījuma uzņēmums ik gadu samaksā 300–500 tūkst. latu.

Valsts atbalsts būtu ļoti nozīmīgs. Linu raža ir atkarīga no laika apstākļiem. Ja raža nav laba, strauji pieaug izejvielas cenas. Turklāt linu pārstrādes uzņēmums ir liels energoresursu patērētājs. Tas sadārdzina produkciju. Veicot vērpjuves rekonstrukciju, SIA “Larelini” izmanto kredī-

tus un rada sev papildu finanšu slogu, toties tiks izveidotas vairāk nekā 150 jaunas darbavietas. Šobrīd Jelgava vairs nav īpaši atbalstāmais reģions, un pilsētas ražotnes diemžēl nevar saņemt bezpeļņas organizācijas valsts SIA “Reģionālais fonds” līdzekļus.

Valsts uzdevums būtu vairāk nodarboties ar eksporta veicināšanu. Produkcija jāvirza ārpus Latvijas, jo Latvijā ir maz patērētāju. Uzņēmumiem jāatrod sava joma, jānostiprinās tajā, un valsts iegūs gan darbavietas, gan nodokļu ienākumus. Valsts varētu piedalīties uzņēmumu produkcijas reklamēšanā un sniegt atbalstu uzņēmumiem, kas vēlas demonstrēt ražojumus izstādēs. Itālija, Polija un Spānija ļoti aktīvi balsta savus uzņēmumus. Rietumeiropā algu līmenis ir augsts, tāpēc uzņēmumi nevar konkurēt cenu ziņā. To varētu izmantot un ieņemt stabili vietu tekstilizstrādājumu nozarē.

Kādi ir uzņēmuma nākotnes plāni?

Sakarā ar vērpjuves rekonstrukciju ir izveidots biznesa plāns, kas paredz apgrozījuma divkāršošanu piecu gadu laikā. Gribētos noslēgt labus sadarbības līgumus ar ASV uzņēmumiem. Krievijas kolēģiem to ir izdevies paveikt. Kāpēc? Iespējams, pateicoties lētākiem resursiem un zemākām algām, viņi var piedāvāt lētāku produkciju, turklāt valsts piešķir subsīdijas, neraugoties uz nodokļu parādiem. Diemžēl šādos gadījumos konkurence kļūst nevienlīdzīga.

2001. gadā tekstilrūpniecībā bija kritums. Arī 2002. gads bija slikts gads – visā Eiropā lija lietūs, bet linu produkcija ir paredzēta vasarai. Ar 2002. gada septembri pieprasījums pēc linu precēm ir atjaunojies. Pateicoties tam, ka uzņēmuma speciālisti apmeklēja izstādes gan Baltijā, gan Eiropā, tiek attīstīti jauni audumi un dizains. Nākotnē domājam izstrādāt jaunu kolekciju un veikt mārketinga pasākumus Latvijas tirgū, lai iepazīstinātu ar linu izstrādājumiem Latvijas pircējus. Produkcija ir kvalitatīva, piemēram, gultasveļa kalpo 15 gadus, un arī tās krāsa ir ļoti noturīga. Saskaņā ar veiktajām aptaujām produkcijas noietu Latvijā varētu divkāršot. Vietējā tirgū uzņēmuma atpazīstamība ir maza, un nav izmantots viss potenciāls, tajā skaitā reklāmas iespējas, veicināt pieprasījumu Latvijā.

Intervēja Inese Pommere. SIA “Larelini” foto.

DARBA TIRGUS ELASTĪBA LATVIJĀ

ELASTĪGU DARBA TIRGU RAKSTURO DARBASPĒKA STRUKTŪRAS PĀRMAIŅAS

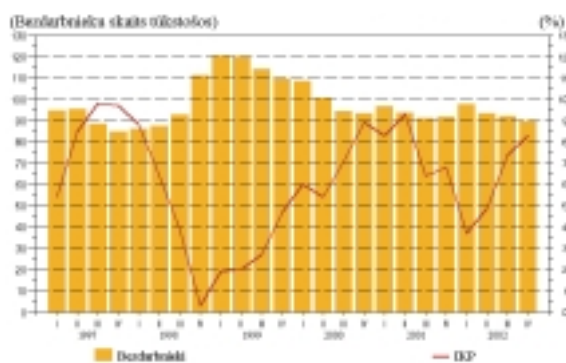

Latvijas Bankas galvenais uzdevums ir nodrošināt cenu stabilitāti valstī. Zems inflācijas līmenis Latvijā tiek saglabāts, īstenojot naudas politiku, kas ir balstīta uz valūtas piesaisti SDR valūtu grozam. Fiksēta valūtas kursa apstākļos cenu un darba samaksas elastība ir būtiskākie faktori, kas ir saistīti ar valsts ekonomiskās izaugsmes veicināšanu. Latvijas darba tirgu var uzskatīt par elastīgu – to pierādījušas gan darbaspēka struktūras pārmaiņas līdz ar tautsaimniecības nozaru struktūras pārmaiņām, gan ārējo šoku pārvarēšanas spējas, gan citi faktori.

Latvija ir neliela valsts ar atvērtu tautsaimniecību. Tas nozīmē, ka tā ir atkarīga no notikumiem globālajā vidē un svarīgākajās tirdzniecības partnervalstīs. Elastīgs darba tirgus parasti ļauj ātrāk pārvarēt šoku ietekmi uz tautsaimniecības attīstību. 1998. gada beigās Latvijas tautsaimniecība piedzīvoja ārējo šoku – Krievijas finanšu krīzi. Tolaik Krievija bija viena no nozīmīgākajām Latvijas tirdzniecības partnervalstīm, tāpēc rubļa devalvācija Krievijā izraisīja starpvalstu tirdzniecības apgrozījuma apjoma kritumu. Pirms Krievijas krīzes, 1998. gada jūlijā, Krievijas īpatsvars Latvijas eksportā bija 12.8%. Jau 1998. gada septembrī uz Krieviju eksportējamās produkcijas īpatsvars saruka līdz 5.0%. Samazinoties eksporta apjomam uz Krieviju, palēninājās arī Latvijas tautsaimniecības attīstības temps. Devalvācijas dēļ rubļa reālais efektīvais maiņas kurss saruka, apgrūtinot Latvijas iespējas eksportēt uz šo valsti. Latvijas uzņēmējiem bija jāmeklē jauni noieta tirgi ārpus Krievijas. Pēc Krievijas krīzes līdz 2002. gada sākumam Krievijas īpatsvars kopējā Latvijas eksportā svārstījās 3–9% robežās. Samazinājās arī faktiskais eksporta apjoms uz Krieviju – 1997. gadā tas sasniedza 203.6 milj. latu, bet 1998. gadā – saruka līdz 129 milj. latu. Faktiskais eksporta apjoms uz Krieviju turpināja samazināties līdz 2000. gadam. Kritums apstājās 2001. gadā līdz ar rubļa reālā kursa kāpumu un stabilu patēriņa pieaugumu Krievijā, kā arī ekonomiskās izaugsmes vājināšanos attīstītajās valstīs. Tomēr eksporta apjoms uz Krieviju saglabājas zemā līmenī. Tuvojoties Latvijas iestājam Eiropas Savienībā (ES), pieaug tās īpatsvars Latvijas kopējā eksportā. Lai gan 2002. gadā Krievijas īpatsvars Latvijas eksportā nepārsniedza 6%, šai daļai vairs nav raksturīga tendence sarukt, turklāt absolūtā izteiksmē ir vērojams stabils eksporta pieaugums uz Krieviju.

Kā Krievijas krīze ietekmēja darbaspēka tirgu Latvijā? Pieprasījuma pēc Latvijā ražotās produkcijas krituma dēļ darbu pārtrauca vairāki uzņēmumi, kuru darbība bija tieši saistīta ar produkcijas noieta Krievijā. Uzņēmumi, kas pārtrauca darbību, kā arī tie, kas samazināja ražošanas apjomu, bija spiesti atlaist cilvēkus no darba. Palēninoties Latvijas tautsaimniecības attīstības tempam, jaunas darba vietas netika radītas, tāpēc šie cilvēki kļuva par bezdarbniekiem. Bezdarba līmeņa pieauguma tempu paātrināšanās notika vienlaikus ar IKP pieauguma tempu palēnināšanos.

Bezdarbnieku skaits un IKP ceturkšņa pieauguma tempi (%)

1999. gada otrajā pusē, kad Latvijas tautsaimniecībā pakāpeniski atsākās augšupeja, saruka arī bezdarbnieku skaits, liecinot par Latvijas darba tirgus elastību. Samazinoties darbavietu piedāvājumam iekšzemes tirgū, pieauga bezdarbs. Līdzīgi Latvijas darbaspēka tirgus reaģēja uz ekonomiskās aktivitātes palēnināšanos ES valstīs 2001. gadā. Lielākā daļa Latvijas eksporta nonāk ES valstīs, tāpēc, to tautsaimniecībām piedzīvojot lejupslīdi, samazinājās pieprasījums arī pēc Latvijā ražotās produkcijas, kas savukārt izraisīja nelielu bezdarba līmeņa kāpumu un vakanču skaita samazināšanos Latvijā 2001. gada beigās un 2002. gada sākumā.

Par darbaspēka tirgus elastību liecina arī nodarbināto

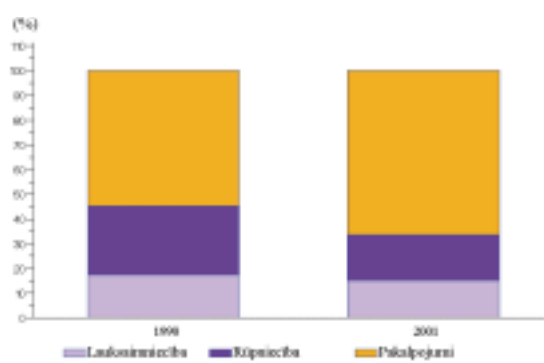
DAINA PAULA
Monētārās politikas pārvaldes
Makroekonomikas analīzes daļas
vecākā ekonomiste

JŪLIJA PASTUŠENKO
Monētārās politikas pārvaldes
Makroekonomikas analīzes daļas
ekonomiste

struktūras pārmaiņas. Salīdzinājumā ar laika posmu, kad tikko sākās tautsaimniecības strukturālās pārmaiņas, nodarbināto skaits Latvijā ir būtiski samazinājies. Pēdējos gados tas lēnām pieaug (jau 2002. gadā nodarbināto skaits bija par apmēram 50 tūkst. lielāks nekā 2000. gadā). Jāņem vērā, ka arī valsts iedzīvotāju skaits ir samazinājies. Ir grūti precīzi salīdzināt 90. gadu sākuma un jaunākos ikmēneša datus par iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, nodarbinātību un bezdarbu, jo jaunākā informācija tiek publicēta saskaņā ar pilnveidotām, precizētām datu savākšanas metodēm. Neraugoties uz to, ir skaidrs, ka būtiski mainījusies arī nodarbināto struktūra nozaru dalījumā. Kopš 1990. gada Latvijā ir pieaudzis nodarbināto īpatsvars pakalpojumu sektorā (no 54.9% 1990. gadā līdz 66.4% 2001. gadā). Straujākais pieaugums ir vērojams tirdzniecībā un valsts pārvaldes sektorā. Sarucis nodarbināto īpatsvars un skaits lauksaimniecībā, kā arī samazinājies rūpniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits un īpatsvars. Līdz ar to nodarbināto struktūra ir attīstītajās valstīs.

Latvijas nodarbināto sadalījums pa darbības veidiem (%)

Starp IKP sadalījumu (IKP uz vienu iedzīvotāju) un nodarbinātību sektoru griezumā ir novērojama korelācija. Attīstītākajās un bagātākajās valstīs ir lielāks nodarbināto īpatsvars pakalpojumu sektorā, turpretī valstīs ar mazattīstītu tautsaimniecību ir liels nodarbināto īpatsvars lauksaimniecībā. Vairākumā pasaules valstu notiek darbaspēka pārorientēšanās no ražošanas sektoriem (lauksaimniecība un rūpniecība) uz pakalpojumu sektoru. Lielākajā daļā attīstīto industrializēto valstu nodarbināto īpatsvars pakalpojumu sektorā pārsniedz 50%. ES desmit gados ir pieaudzis nodarbināto īpatsvars pakalpojumu sektorā (no 62.7% 1991. gadā līdz 67.3% 2001. gadā) un samazinājies nodarbināto īpatsvars lauksaimniecībā un rūp-

niecībā. Nodarbināto skaits kopumā ES no 1991. līdz 2002. gadam pieauga par aptuveni 10 milj. cilvēku jeb 6.9%.

Par Latvijas darba tirgus elastību liecina nozaru ar vislielāko nodarbināto īpatsvaru struktūras pārmaiņas, kas atbilst pievienotās vērtības struktūras pārmaiņām. 1990. gadā pakalpojumu sektors veidoja 32% no kopējās pievienotās vērtības. 2001. gadā tas jau sasniedza 70.4%. Vienlaikus samazinājās lauksaimniecības un rūpnieciskās ražošanas sektora nozīmīgums pievienotās vērtības veidošanā. 2001. gadā šie sektori veidoja 19% no pievienotās vērtības (pretstatā 56% 1990. gadā).

Šobrīd nodarbinātības līmenim (attiecībā pret ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem) ir tendence pieaugt, tomēr bezdarba eksistence norāda uz kvantitatīvo neatbilstību darba tirgū. To var saistīt arī ar kvalitatīvo neatbilstību – strukturālās pārmaiņas tautsaimniecībā prasa adekvātas pārmaiņas izglītības sistēmā, kā arī strādājošo un bezdarbnieku apmācībā un pārkvalifikācijā.

No 1996. līdz 2001. gadam par 2.5 procentu punktiem ir palielinājies to nodarbināto īpatsvars, kam ir augstākā izglītība, vienlaikus sarūkot nodarbināto ar vidējo un zemāku nekā pamatizglītību īpatsvaram (līdz attiecīgi 21.4%, 61.6% un 1.5% 2001. gadā). Šajā periodā palielinājās tautsaimniecībā nodarbināto skaits. Iedzīvotāji ir motivēti papildināt savas zināšanas, iegūt pēc iespējas augstāku izglītību, jo darba tirgus šo darbaspēka piedāvājumu spēj piesaistīt un paturēt.

Kvalitatīvā neatbilstība darba tirgū saistāma ne vien ar izglītības līmeni, bet arī ar studējošo skaitu noteiktās nozarēs. Lai ņemtu vērā nozares patieso nepieciešamību pēc darbaspēka, ir svarīgi izveidot ciešāku sadarbību starp uzņēmumiem un izglītības un zinātnes iestādēm.

Kopš 2001. gada statistikā ir nedaudz mainījusies nodarbināto un bezdarbnieku klasifikācija pēc izglītības līmeņiem, un tas apgrūtinā analīzi, tomēr iezīmējas dažas tendences. Joprojām bezdarbnieku vidū dominē tā iedzīvotāju grupa, kam ir vidējā izglītība (vispārējā un speciālā). Jāatzīst, ka bezdarbnieku ar augstāko izglītību īpatsvars ir nedaudz augstāks, nekā tas bija pirms, piemēram, pieciem gadiem, tomēr tam nav izteiktas pieauguma tendences. Jāņem vērā arī augstāko izglītību ieguvušo skaita pārmaiņas. 2001. gadā koledžu un augstskolu izglītību ieguvušo iedzīvotāju skaits apmēram 2.3 reizes pārsniedza šo rādītāju pirms pieciem gadiem.

Darba tirgus dalībnieku spēju pielāgoties dažādu faktoru pārmaiņām apliecina saistība starp produktivitātes un darba samaksas rādītājiem. Produktivitātes kāpums kopš 1999. gada, kad valsts tautsaimniecība pārvarēja Krievijas krīzes sekas, vidēji ir par 3.6 procentu punktiem straujāks nekā atalgojuma pieaugums. Tas palīdz nodrošināt uzņēmumu konkurētspēju. Savukārt darba samaksas pieaugums ir augstāks nekā patēriņa cenu kāpums. Līdz ar to tiek īstenoti galvenie labklājības pieauguma nosacījumi. Šī sakarība liecina arī par iedzīvotāju reālās pirktspējas pieaugumu. No 1995. gada sākuma līdz 2001. gada beigām vidējais ģeometriskais produktivitātes kāpums faktiskajās cenās sasniedza 3.4%, savukārt darba samaksas pieaugums faktiskajās cenās – vidēji 2.7% ik ceturksni. Šajā periodā kopumā darba samaksa pieaugusi 2.06 reizes, produktivitāte – 2.44 reizes, turklāt pastāv pozitīva korelācija starp abiem procesiem (pieaugot produktivitātei, pieaug arī darba samaksa).

Latvijā darba likumdošanas akti, kas ir saistīti ar darbaspējas vecuma noteikšanu, pensiju un bezdarba pabalstu aprēķinu, minimālās algas un neapliekamā minimuma noteikšanu, neveicina tādu apstākļu rašanos, kas varētu mazināt iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti. Nevien no šiem ienākumu avotiem (vidēji Latvijā) nesasniedz iztikas minimumu un atsevišķos periodos pat minimālo algu. Līdz ar to iedzīvotājos netiek rosināta vēlme nestrādāt vai priekšlaikus saņemt pensiju.

“Darba likums”, kas stājās spēkā 2002. gada jūnijā, veicina darba ņēmēju tiesību aizsardzību. Saskaņā ar LURSOFT datiem līdz 2003. gada aprīlim Latvijā reģistrētas 130 arodbiedrības, taču to ietekme nav salīdzināma ar arodbiedrību ietekmi atsevišķās Eiropas valstīs. Pagaidām, kamēr nodarbināto struktūrai vēl ir tendence mainīties, kā arī svarīga ir jaunu darbavietu izveidošana, tas ir faktors, kas ļauj saglabāt elastīgu darba tirgu.

Papildu informāciju var iegūt pie Dainas Paulas (Daina.Paula@bank.lv). G. Zommerovska foto.

LATVIJAS REĢIONU ATTĪSTĪBA

IKP, BEZDARBS UN IEDZĪVOTĀJU IENĀKUMI LIĒCINA PAR REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS ATŠĶIRĪBĀM LATVIJĀ

Valsts reģionu ekonomiskās attīstības raksturojums un problēmu analīze ir nepieciešama, lai noteiktu un īstenotu tādu reģionālās attīstības politiku, kas veicina iedzīvotāju dzīves kvalitātes paaugstināšanos un līdzsvarotu visas valsts teritorijas attīstību.

Iekšzemes kopprodukts (IKP), bezdarbs un iedzīvotāju ienākumi ir svarīgākie rādītāji, kurus izmanto, lai novērtētu reģionu ekonomisko attīstību.

Iekšzemes kopprodukts

IKP statistiskās vērtības aprēķināšana ir darbietilpīgs process – rādītāju iegūst, summējot visu nozaru darbības rezultātus, tāpēc tam ir zināma laika nobīde (apmēram divi gadi) attiecībā pret analizējamo periodu. Neraugoties uz to, IKP izmanto, lai raksturotu valsts un tās reģionu ekonomiskās attīstības dinamiku, novērtētu atšķirības starp reģioniem un parādītu valsts līdzsvarotas attīstības problēmas.

Veicot dziļāku ekonomisko analīzi, var noteikt, kāda loma IKP pieaugumā ir katrai tautsaimniecības nozarei valstī, un izstrādāt tādas nozaru valsts atbalsta programmas, kas veicina papildu pievienotās vērtības radīšanu. Tomēr jāņem vērā, ka nozaru valsts atbalsta programmām jābūt novērtētām un savstarpēji saskaņotām no reģionālās attīstības viedokļa, pretējā gadījumā var veidoties ievērojama attīstības nesabalansētība starp reģioniem. Šā iemesla dēļ ne mazāk svarīga ir IKP analīze reģionālā griezumā.

Laika posmā no 1996. līdz 2001. gadam Latvijā kopumā IKP ir palielinājies par 35.4%. Tā pieauguma temps ir nedaudz lielāks par 20%. Analizējot IKP līmeni un tā pārmaiņas atsevišķos reģionos, var novērot būtiskas atšķirības šo reģionu attīstībā.

Rīgas reģionā no 1996. līdz 2000. gadam iezīmējās stabila IKP pieauguma tendence. Tas palielinājās vairāk nekā par 40%, un rādītāja pieauguma temps bija divreiz straujāks nekā vidēji valstī. 2000. gadā Rīgas reģionā IKP bija 1.5 reizes augstāks nekā vidēji valstī. Šajā reģionā veidojās vairāk nekā puse no valsts IKP. Rīgas reģionā ir koncentrēta rūpnieciskā ražošana, pakalpojumu un citu nozaru uzņēmumi, kuru darbība dod vislielāko pievienotās vērtības pieaugumu.

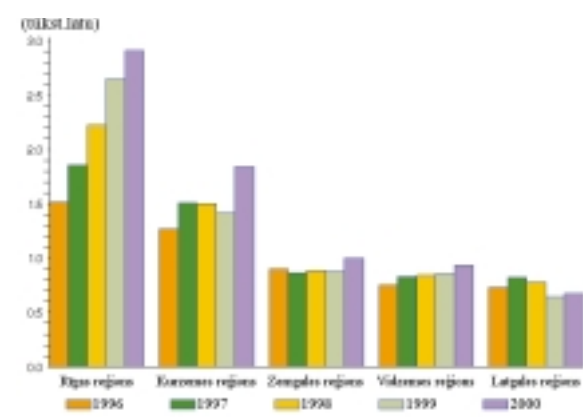
1998. gadā Latgalē bija 2.3 reizes zemāks IKP nekā Rīgas reģionā, bet 2000. gadā IKP atšķirība starp Rīgas un Latgales reģionu palielinājās jau līdz 4.3 reizēm. Latgales reģionā gadu no gada bija novērojama IKP pakāpeniska samazināšanās. Viens no iemesliem, kāpēc Latgalē bija raksturīgs IKP kritums, bija 1998. gada Krievijas finanšu krīze, kas ietekmēja arī citu reģionu ekonomisko attīstību. Krīzes dēļ strauji samazinājās dažādu nozaru rūpniecības uzņēmumu, no kuriem daudzi darbojās Latgalē, produkcijas tradicionālais noieta tirgus.

Stabila un pakāpeniska, kaut arī neliela IKP palielināšanās piecu gadu periodā no 1996. līdz 2000. gadam bija vērojama Vidzemes reģionā, tomēr tas bija 1.8 reizes zemāks salīdzinājumā ar valsts vidējo rādītāju perioda beigās. Vidzemes reģionā vairāk nekā puse iedzīvotāju dzīvo lauku teritorijās. Galvenais saimnieciskais veids tradicionāli ir lauksaimniecība, kas mūsdienās nespēj veicināt strauju pievienotās vērtības pieaugumu un daudzos gadījumos spēj nodrošināt tikai izdzīvošanu.

Kurzemes reģionā IKP bija svārstīgs. Tā pieaugums vairāk bija novērojams perioda beigās. Reģiona īpatnība – samērā strauja ekonomiskā attīstība notika divos attīstības centros – Liepājā un Ventspilī, kur tika radīta lielākā daļa reģiona pievienotās vērtības, bet lauku teritorijās bija novērojama sociāla un ekonomiska depresija. IKP samazinājumu pēc 1998. gada zināmā mērā ietekmēja Krievijas finanšu krīze, kas atstāja iespaidu uz vienu no nozīmīgākajām reģiona nozarēm – transporta pakalpojumiem, kurā tiek radīta papildu pievienotā vērtība.

Zemgales reģiona IKP uz vienu iedzīvotāju attiecībā pret valsts vidējo IKP ir samazinājies no 11.3% 1996. gadā līdz 8% 2000. gadā. Reģiona IKP rādītāju ietekmēja lielais lauksaimniecības nozares īpatsvars reģionā. Rīgas tuvums rada iespēju paplašināt Zemgales reģionā ražotās produkcijas noieta tirgu, taču tas ir saistīts arī ar darbaspēka plūsmu uz Rīgu un šobrīd neveicina uzņēmējdarbības attīstību šajā reģionā. Turklāt reģiona attīstības centra – Jelgavas – lielākie rūpnieciskās ražošanas uzņēmumi bija saistīti ar Krievijas tirgu un pēc 1998. gada Krievijas finanšu krīzes nav spējuši pārorientēties uz citiem produkcijas noieta tirgiem.

IKP uz vienu iedzīvotāju Latvijas reģionos (latos)

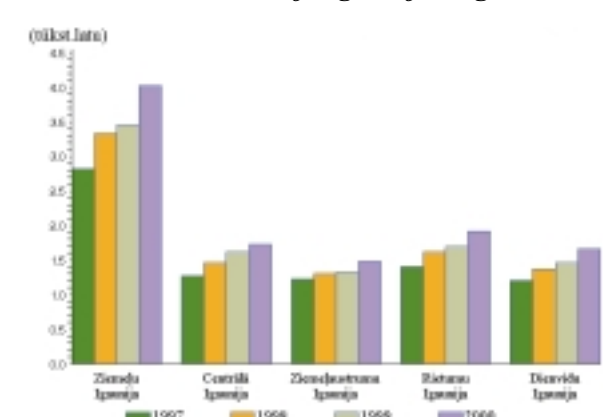
Reģionu attīstības nesabalansētības novērtēšanai ir lietderīgi izmantot salīdzinājumu ar kaimiņvalstīm, piemēram, Igauniju. Analizējot IKP Igaunijas reģionos, redzams, ka arī tai raksturīgas reģionālās attīstības atšķirības.

2000. gadā bagātākā Igaunijas reģiona – Ziemeļu Igaunijas – un ekonomiski mazāk attīstītā reģiona – Ziemeļaustrumu Igaunijas – IKP atšķirās 2.7 reizes. Salīdzinājumā ar Latvijas reģioniem atšķirības starp pārējiem četriem Igaunijas reģioniem ir nelielas.

Situācija abu valstu bagātākajos reģionos ir atšķirīga – Rīgas reģionā 2000. gadā IKP bija 2 650 latu uz vienu iedzīvotāju, bet Ziemeļu Igaunijā – 4 029 latu.

Arī atšķirības starp vājākajiem reģioniem Latvijā un Igaunijā ir daudz izteiktākas. Latgales reģionā 2000. gadā IKP bija 670 latu uz vienu iedzīvotāju, bet Ziemeļaustrumu Igaunijā 2000. gadā šis rādītājs sasniedza 1 486 latu uz vienu iedzīvotāju. Tātad atšķirības starp mazāk attīstītajiem reģioniem abās valstīs faktiskajās cenās pārsniedz 50%.

IKP uz vienu iedzīvotāju Igaunijas reģionos (latos*)

* Valūtas maiņas kurss – 0.042 lati par 1 Igaunijas kronu (10.02.2003.).

IKP pārmaiņu analīze Latvijas reģionos laika posmā no 1999. līdz 2001. gadam parāda, ka ekonomiski augstāk attīstītais reģions ar katru gadu attīstījās straujāk, bet ekonomiski vājākais reģions slīga arvien dziļākā depresijā. Attīstības tempu samazināšanās lielākoties bija raksturīga tiem reģioniem, kuros pārsvarā atradās lauku teritorijas ar izteikti dominējošu lauksaimniecisko ražošanu.

Bezdarba līmenis

Visaugstākais bezdarba līmenis (15.5%) 2001. gadā bija Latgales reģionā. Tas bija divas reizes augstāks nekā vidēji valstī. No 1999. līdz 2001. gadam bezdarba līmenis Latgales reģionā vidēji ir samazinājies par 1% gadā. Augstais bezdarba rādītājs ir saistīts ar ražošanas uzņēmumu darbības pārtraukšanu vai to ražošanas apjomu samazināšanos.

Zemgales, Kurzemes un Vidzemes reģionos reģistrētā bezdarba līmenis būtiski neatšķiras – no 1999. līdz 2001. gadam tas svārstījās 8.1–9.5% robežās.

Rīgas reģionā, kur dzīvo 42% no visiem valsts iedzīvotājiem, reģistrētā bezdarba līmenis ir viszemākais starp visiem reģioniem – 2001. gadā tas bija 4 reizes zemāks nekā Latgalē. Bezdarba līmenim Rīgas reģionā ir tendence pakāpeniski samazināties – no 5.8% 1999. gadā līdz 4.2% 2001. gadā. Darba iespējas Rīgā ir galvenais priekšnosacījums iedzīvotāju plūsmai uz galvaspilsētu.

Iedzīvotāju ienākumi

Lai raksturotu iedzīvotāju ienākumus, tiek apkopota informācija par iedzīvotāju ienākuma nodokļa apmēru, lai gan ir skaidrs, ka “aploksņu” algu dēļ tā pilnībā neatpoguļo

patieso situāciju. Līdzīgi kā IKP arī visaugstākais iedzīvotāju ienākuma nodoklis uz vienu iedzīvotāju bija Rīgas reģionā. Tas 2001. gadā sasniedza 110.4 latu. Salīdzinot ar 1999. gadu, šis rādītājs ir pieaudzis par 25.4 latiem. Rādītāja vērtība Rīgas pilsētā bija par 20 latiem lielāka nekā pārējā reģiona teritorijā.

Pēc iedzīvotāju ienākuma nodokļa lieluma uz vienu iedzīvotāju aiz Rīgas reģiona 2001. gadā ierindojās Kurzemes reģions (72.1 lats), kaut gan rādītāju atšķirība bija ievērojama. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju reģionā no 1999. līdz 2001. gadam ir auguši tikai par 5.3 latiem. Kurzemes reģionā bija raksturīga ļoti krasas atšķirības starp iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem uz vienu iedzīvotāju, piemēram, Ventspilī 2001. gadā šis rādītājs sasniedza 149.5 latu, bet Liepājā – tikai 82.9 latu.

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielums uz vienu iedzīvotāju Latgales reģionā bija 2.3 reizes zemāks nekā Rīgas reģionā. Tā pieauguma tempi bija līdzīgi kā Kurzemes reģionā. Salīdzinājumā ar 1999. gadu rādītājs ir pieaudzis par 6.5 latiem. Zemie iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija cieši saistīti ar augsto bezdarba līmeni un uzņēmējdarbības zemo aktivitāti reģionā. Visbūtiskākās atšķirības starp iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem reģiona iekšienē bija starp Rēzeknes pilsētu, kurā rādītāja vērtība ir 80.3 lati, un Rēzeknes rajonu (tikai 28 lati).

Vidzemes reģionā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju no 1999. līdz 2001. gadam pieauga par 14.8 latiem, kas bija otra augstākā rādītāja pieauguma vērtība pēc Rīgas reģiona. Reģiona iekšienē būtiskas atšķirības bija novērojamas starp Ogres rajonu, kurā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju 2001. gadā bija 87.3 lati, un Alūksnes rajonu, kurā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju bija 50.5 lati.

Zemgales reģionā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju 2001. gadā bija 62.9 lati. Tas bija 1.8 reizes mazāk nekā Rīgas reģionā. Reģiona iekšienē bija vērojamas atšķirības gan starp pilsētām un lauku teritorijām, gan starp atsevišķiem rajoniem. Piemēram, Aizkraukles rajonā iedzīvotāju ienākuma nodoklis uz vienu iedzīvotāju 2001. gadā bija 72.9 lati, bet Jelgavas rajonā – tikai 48.5 lati.

Attīstību veicinās darbības koordinēšana

Starp dažādām valsts teritorijām ir vērojamas sociālas un ekonomiskas atšķirības, kurām ir tendence palielināties pēdējo trīs gadu laikā. Valsts galvaspilsētas un lielo ekonomiski attīstīto centru apkārtnes teritorijās straujāk samazinās bezdarba līmenis, pieaug iedzīvotāju ienākumi, aktīvāk attīstās uzņēmējdarbība, turpretī valsts nomaļākajās teritorijās raksturīga ekonomiska atpalicība un sociālās spriedzes palielināšanās. Notiek iedzīvotāju migrācija attīstības centru virzienā, kas savukārt jau šobrīd ir saistīts ar ekonomiska un sociāla rakstura problēmām šajos centros un nopietni apdraud valsts līdzsvarotu attīstību.

Teritoriālo atšķirību samazināšanai darbojas reģionālās attīstības instrumenti – īpaši atbalstāmo reģionu attīstības programma, mērķdotācijas pašvaldību attīstības plānošanai un brīvās un speciālās ekonomiskās zonas. Šo instrumentu darbības diapazons neaptver visu valsti. To jauda, salīdzinot ar nozaru un sektoru attīstības instrumentiem, šobrīd ir neliela, un tie nespēj būtiski samazināt teritoriju sociālās un ekonomiskās atšķirības. Savukārt nozaru un sektoru attīstības programmas un projekti vairākumā gadījumu nav vērsti uz atšķirību samazināšanu starp dažādām valsts teritorijām. Tāpēc ir nepieciešams palielināt reģionālās attīstības instrumentu jaudu un paplašināt to darbību, aptverot visas valsts teritoriju, lai visos valsts reģionos palielinātos attīstības iespējas. Nozaru, sektoru un reģionālās attīstības instrumentu darbību ir lietderīgi saskaņot un koordinēt ar mērķi virzīt šo instrumentu darbību līdzsvarotās un ilgtspējīgas valsts attīstības nodrošināšanai.

Informāciju par reģionu attīstību, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes datiem, apkopojusi bezpeļņas organizācija valsts SIA “Reģionu attīstība”. Papildu informāciju var iegūt pie bezpeļņas organizācijas valsts SIA “Reģionu attīstība” izpilddirektora Aijas Baueres (bauerea@csb.lv).

LATVIJĀ AUG DZĪVES LĪMENIS

IEDZĪVOTĀJI VAIRĀK NAUDAS TĒRĒ ILGLIETOŠANAS PREČU IEGĀDEI, MĀJOKĻU REMONTAM, IZGLĪTĪBAI UN IZKLAIDEI

Jau vairāk nekā desmit gadus Latvija īsteno pāreju no plānveida uz tirgus ekonomiku. Neapšaubāmi, ka šajā periodā ir notikušas būtiskas pārmaiņas. Kādas tās ir bijušas? Kā pārmaiņas tautsaimniecībā ir ietekmējušas iedzīvotāju dzīves līmeni?

Vispārējo labklājības līmeni galvenokārt nosaka iedzīvotāju ienākumu līmenis, kas savukārt ietekmē izdevumus un uzkrājumus. Iedzīvotāju dzīves līmeni atspoguļo arī sociālie un demogrāfiskie rādītāji, nodarbinātība un materiālās labklājības polarizācija.

Demogrāfiskie rādītāji

Pēdējos gados Latvijā atkal pieaug dzimstība (no 18,4 tūkst. jaundzimušo 1998. gadā līdz 20,0 tūkst. jaundzimušo 2002. gadā). Tomēr kopumā iedzīvotāju dabiskais pieaugums pēdējā desmitgadē bija negatīvs, jo mirušo skaits pārsniedza dzimušo skaitu, turklāt iedzīvotāju skaits saruka arī starpvalstu migrācijas dēļ. Šajā periodā iedzīvotāju skaits ir krities par desmito daļu.

Jau kopš 1995. gada mirstībai ir tendence samazināties. Tas ir saistīts ar zināmu dzīves līmeņa stabilitāti, jo mirstība parasti palielinās ekonomisko un sociālo krīžu posmos, kad iedzīvotāji zaudē darbu, uzkrājumus un samazinās ienākumi. Kopš 1995. gada arī zīdaiņu mirstība ir samazinājusies uz pusi. Pēdējo astoņu gadu laikā uz pusi ir sarucis slepkavību skaits un par 30% krities pašnāvību skaits, kā arī palielinājies mūža ilgums.

Demogrāfija ir tā joma, kas cietusi visvairāk, pārejot uz tirgus ekonomiku, tāpēc īpaši izceļamas pēdējos gados iezīmējušās pozitīvās tendences.

Nodarbinātība un bezdarbs

Regulāri iedzīvotāju ienākumi ir pamats iedzīvotāju labklājības nodrošinājumam un sociālekonomiskajai stabilitātei, ko raksturo dati par nodarbinātību, bezdarbu, kā arī ienākumu pārmaiņu tendences. Pēc tautsaimniecības pārstrukturizācijas un ražošanas krituma izraisītā nodarbinātības sarukuma 90. gadu sākumā nodarbinātības rādītājs 90. gadu beigās stabilizējās, līdz ar to radot lielāku drošības sajūtu iedzīvotājiem.

Iedzīvotāju ienākumi

Augsts iedzīvotāju pirktspējas līmenis, kas galvenokārt veido kopējo pieprasījumu valstī, tirgus ekonomikas apstākļos veicina arī atbilstošu piedāvājumu – saražoto preču un sniegto pakalpojumu apjomu. Iedzīvotāju pirktspējas līmeni nosaka ienākumi un uzkrājumi.

Visbiežāk par ienākumu pārmaiņām spriež pēc vidējās darba algas pieauguma tautsaimniecībā, kā arī atsevišķi aplūkojot algu privātajā un sabiedriskajā sektorā. Tomēr "aploksņu" algu dēļ šie rādītāji ir nepilnīgi, tāpēc vislabāk kopējos iedzīvotāju ienākumus var novērtēt pēc Nacionālo kontu sistēmas datiem. Tie ietver ne tikai oficiāli reģistrētos ienākumus, bet arī "ēnu" ekonomiku un ienākumus gan naudā, gan natūrā.

Vidējais viena iedzīvotāja ienākumu reālais pieaugums no 1993. līdz 2000. gadam bija 56% (darba alga, atskaitot sociālās iemaksas, kas aprēķināta uz vienu iedzīvotāju mēnesī, neņemot vērā patēriņa cenu pārmaiņu ietekmi). Saņemtā darba alga (ietver arī pašnodarbināto un individuālo uzņēmēju ienākumus) jau kopš 1993. gada veidoja aptuveni pusi no kopējiem ienākumiem, un minētajā periodā tā palielinājās par 62%.

Otra lielākā izmantojamo ienākumu sastāvdaļa ir sociālie pabalsti, kas ietver vecuma pensijas, bezdarbnieku, bērnu, invaliditātes un slimību pabalstus, kā arī atbalstu apgādnieka zaudējuma, grūtniecības un citos gadījumos. To pieaugums (35%) būtiski atpaliek no darba algas palielinājuma. Lai gan vidējā vecuma pensija Latvijā ir augstākā Baltijā, tomēr 2001. gadā tā veidoja tikai 67% no vidējā viena iedzīvotāja pilna iztikas minimuma preču un pakalpojumu groza vērtības.

Kopš 1993. gada strauji augusi īpašuma ienākumu (procentu ienākumi par noguldījumiem, parāda vērtspāpīriem un aizdevumiem, dividendes, rente, apdrošināšanas prēmijas u.c.) un izdevumu (procentu maksājumi un apdrošināšanas iemaksas) starpība. 1993. gadā īpašuma ienākumu un izdevumu starpība bija vidēji viens lats mēnesī. 2000. gadā tā bija jau 16 lati mēnesī. Īpašumu ienākumu pieaugumu lielā mērā veido darba algai pielīdzināmi mak-

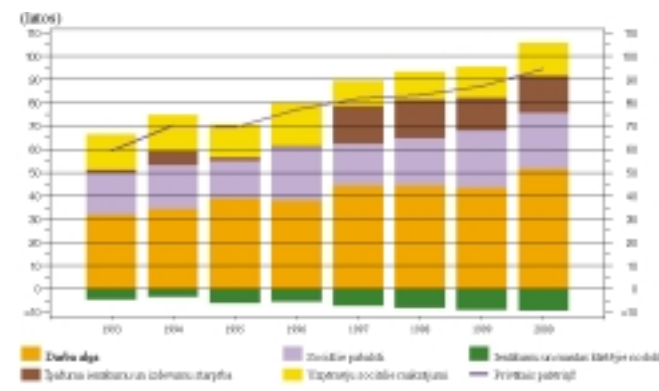

AGNESE BIČEVSKA
Monētārās politikas pārvaldes
Makroekonomikas analīzes daļas
galvenā ekonomiste

sājumi, jo daļa iedzīvotāju, kuri vienlaikus ir arī uzņēmumu līdzīpašnieki, atļidzību par darbu saņem kapitāla ienākumu veidā.

Privātpersonu ienākumi no īpašuma pieaug, tāpēc divas reizes palielinājās viena iedzīvotāja samaksātais ienākuma un īpašuma nodoklis. 1993. gadā viens iedzīvotājs maksāja vidēji četrus ar pusi latus mēnesī, savukārt 2000. gadā – jau deviņus latus.

Kopējie izmantojamie ienākumi uz vienu iedzīvotāju (latos; 2000. gada vidējās cenās)

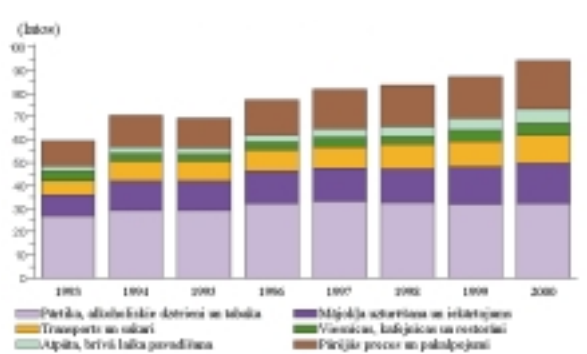

Iedzīvotāju izdevumi

Par labklājības pieaugumu liecina arī privāta patēriņa rādītāji, kas atspoguļo iedzīvotāju izdevumus par precēm un pakalpojumiem Latvijā un ārvalstīs, kā arī pasražoto preču un natūrā saņemto preču un pakalpojumu vērtību.

Kopš 1996. gada privāta patēriņa reālā izaugsme bija vidēji 5–10% gadā, kopumā pat pārsniedzot IKP pieauguma tempu. 2000. gadā salīdzinājumā ar 1993. gadu privātais patēriņš uz vienu iedzīvotāju palielinājās par 59,1%. IKP šajā laikā pieauga par 41,4%. Pēdējos trīs gados Latvijas tautsaimniecība attīstījās īpaši strauji, un 2002. gadā privāta patēriņa apjoms uz vienu iedzīvotāju 2000. gada vidējās cenās bija 110,9 lati mēnesī, bet IKP apjoms – 177,5 lati.

Privāta patēriņa izdevumi uz vienu iedzīvotāju vidēji mēnesī (latos; 2000. gada vidējās cenās)

Pieaugot iedzīvotāju ienākumiem, mainījās arī patēriņa struktūra. Zemu ienākumu valstīs izdevumi pārtikai veido prāvu daļu no privāta patēriņa. Valstīs ar augstākiem ienākumiem izdevumi uzturam patēriņa struktūrā ir salīdzinoši nelieli. Par kritisko sliekšni šim dzīves līmeni raksturojošajam rādītājam uzskata 50% robežu. Latvijā uztura izde-

vumu īpatsvars kopējā patēriņā samazinājās no 47,0% 1993. gadā līdz 25,5% 2000. gadā. Tātad iedzīvotāju ienākumu līmenis Latvijā kopumā ļauj līdztekus pirmās nepieciešamības precēm arvien vairāk naudas atvēlēt dažādu ilglietošanas preču iegādei, izglītībai, brīvā laika pavadīšanai u.c. Uztura izdevumu apjoms, ieskaitot alkohola un tabakas patēriņu, vienam iedzīvotājam 2000. gada vidējās cenās palielinājās no 26,8 latiem mēnesī 1993. gadā līdz 32,4 latiem mēnesī 2000. gadā, kopumā pieaugot par 20,8%.

Dzīvojamais fonds kvadrātmetros uz vienu iedzīvotāju kopš 1993. gada ir palielinājies par 2 kvadrātmetriem. Pateicoties privatizācijai, ievērojami pieaudzis iedzīvotāju īpašumā esošo dzīvojamo māju un dzīvokļu skaits. Privāta dzīvojamā fonda īpatsvars kopējā dzīvojamā platībā palielinājies no 46% 1993. gada beigās līdz 79% 2001. gadā.

No 1993. līdz 2000. gadam izdevumi par dzīvokļa īri, ūdeni, elektrību un apkuri vienam iedzīvotājam palielinājušies par 82% (iekļauti arī mājokļa remontam atvēlētie līdzekļi). Izdevumi mājas vai dzīvokļa iekārtojumam un to ikdienas uzkopšanas tērīņi kopš 1993. gada pieauguši par 133%. Izdevumu straujais kāpums saistīts ar mēbeļu un sadzīves tehnikas iegādes pieaugumu, ko veicināja ne vien pirktspējas palielināšanās, bet arī lizinga pakalpojumu un kredītu plašāks piedāvājums un procentu likmju kritums.

Iedzīvotāju izdevumi par telekomunikācijām, vieglo automobiļu iegādi, degvielu un sabiedriskā transporta pakalpojumiem palielinājušies vairāk nekā divas reizes.

Publiskā telekomunikāciju tīkla telefona abonētu līniju skaits aizvadītajā desmitgadē ir palielinājies, tomēr pēdējos gados vērojams kritums. Fiksēto telekomunikāciju pakalpojumu samazinājums ir saistīts gan ar augstajiem sarunu tarifiem un abonentmaksu, gan ar strauji augošo mobilo sakaru izmantošanas popularitāti. Kopš 1993. gada, kad Latvijā bija tikai 4 tūkst. mobilo telefonu abonentu, to skaits katru gadu strauji pieauga, 2001. gadā sasniedzot 625 tūkst. abonentu. 2002. gadā jau katrs trešais iedzīvotājs lietoja mobilo telefonu.

Katru gadu palielinās pastāvīgo interneta pieslēgumu skaits. Kopš 1993. gada, kad reti kuram iedzīvotājam bija pieejams internets, tā lietotāju skaits ir būtiski pieaudzis. 2002. gada beigās jau katrs ceturtais ekonomiski aktīvais iedzīvotājs lietoja internetu. Interneta bankas izmantoja apmēram 50% interneta lietotāju.

Strauji pieaudzis arī privātpersonu īpašumā esošo vieglo automobiļu skaits. Kopš 1993. gada beigām privātpersonām piederošo vieglo automobiļu skaits palielinājies vairāk nekā divas reizes – katra piektā Latvijas iedzīvotāja īpašumā ir viegls automobilis. Turklāt arvien biežāk tiek pirktas pēdējo gadu izlaiduma automašīnas.

Viesnīcu, kafējnicu un restorānu sniegto pakalpojumu apjoms Latvijas iedzīvotājiem pašu mājās un ārvalstīs no 1993. līdz 2000. gadam palielinājies par piekto daļu. Aptuveni puse no iedzīvotāju izdevumiem par viesnīcām tiek izdota ārvalstīs. Kopš 1996. gada, kad tika sākta ceļotāju anketēšana, Latvijas ceļotāju skaits uz ārzemēm katru gadu palielinājās (no 1 750 ceļotājiem 1996. gadā līdz 2 310 ceļotājiem 2002. gadā).

Par iedzīvotāju labklājības uzlabošanu liecina izdevumu atpūtai kāpums, jo tas galvenokārt saistīts ar brīvo līdzekļu izmantošanu. Izdevumi atpūtai un brīvā laika pavadīšanai vienam iedzīvotājam no 1993. līdz 2000. gadam pieauguši vairāk nekā divas reizes. Visvairāk naudas iedzīvotāji izdod, apmeklējot muzejus, izstādes, kino, teātrus, koncertus un dažādas sporta un mākslas nodarbības. Pieaug tērīņi arī par grāmatām, žurnāliem un laikrakstiem.

No 1993. līdz 2000. gadam viena iedzīvotāja izdevumi izglītībai pieauguši vairāk nekā desmit reizes. Straujo izdevumu kāpumu veidoja tērīņi par augstākās izglītības apguvi un dažādu mācību kursu apmeklēšanu. Augstāks iedzīvotāju izglītības līmenis veicināja konkurētspēju ne vien pašmāju, bet arī ārvalstu darba tirgū, stimulējot darba samaksas pieaugumu.

Iedzīvotāju uzkrājumi

Par iedzīvotāju ienākumu strauju pieaugumu pēdējos gados liecina privātpersonu noguldījumu kāpums bankās. No 1993. līdz 2002. gadam banku un krājaizdevu sabiedrību piesaistīto iedzīvotāju noguldījumu un izsniegto kredītu starpība palielinājās aptuveni sešas reizes. Pēc banku sektora izveides iedzīvotāju noguldījumu un kredītu starpība bija

(turpinājums 6. lpp.)

Latvijas Bankas padomē un valdē (2002. gada decembris–2003. gada maijs)

● **Latvijas Bankas padome** nemainīja refinansēšanas, banku noguldījumu Latvijas Bankā un lombarda kredīta procentu likmes. Latvijas tautsaimniecība joprojām attīstās sekmīgi par spīti salīdzinoši vājai ārējai ekonomiskajai videi. Tomēr no monetārās politikas viedokļa tiks uzmanīgi vērota turpmākā kredītiestāžu un privāta patēriņa attīstība, bet jo sevišķi – fiskālās situācijas tālākā attīstība un tās ietekme uz valsts maksājumu bilances tekošo kontu.

● Latvijas Bankas padome apstiprināja **“Parādnieku reģistra noteikumus”** (spēkā ar 02.06.2003.), kā arī noteica, ka Latvijas Republikā reģistrētajām bankām un ārvalstu banku filiālēm līdz 2003. gada 1. oktobrim jāievada Parādnieku reģistrā dati par visiem parādniekiem (stāvoklis 2003. gada 2. jūnijā). “Parādnieku reģistra noteikumi” nodrošinās parādnieku reģistra ieviešanu un funkcionēšanu Latvijas Bankā. Parādnieku reģistra izveide sniegs papildu informāciju bankām aizņēmēju kredītriska novērtēšanai un ļaus paaugstināt aizņēmēju disciplīnu, samazinot gadījumus, kad klienti pieļauj kredītlīguma pārkāpumus. Parādnieku reģistrs būs Latvijas Bankas informācijas sistēma, kas nodrošinās informācijas par parādniekiem un tiem izsniegtajiem kredītiem vākšanu, tās centralizētu uzkrāšanu un glabāšanu. Bankas sniegs parādnieku reģistrā datus par tiem aizņēmējiem (rezidentiem un nerezidentiem), kuri būs pieļāvuši noslēgtā kredītlīguma būtiskus pārkāpumus, t.sk. maksājuma kavējumus ilgāk par 60 dienām, ja kavējuma summa būs ne mazāka par 100 latiem. Bankas reģistrā iekļaus arī informāciju par aizņēmēja pieļautajiem “Kredītiestāžu likuma” 73. panta pārkāpumiem, t.i., par nepatiesas informācijas sniegšanu par savu finanšu stāvokli, īpašumu, īpašuma apgrūtinājumiem u.c. Reģistrā esošā informācija būs pieejama bankām, Finanšu un kapitāla tirgus komisijai (FKTK) un pašiem parādniekiem. Reģistrs tiks veidots kā automatizēta informācijas sistēma, kuras ietvaros datu apmaiņa starp reģistra dalībniekiem (bankas, FKTK) un Latvijas Banku notiks elektroniski. Sistēma izmantos to pašu informācijas drošības infrastruktūru, kas ir pārbaudīta un sekmīgi darbojas tajās Latvijas Bankas sistēmās, kuras veic finanšu datu apmaiņu starp bankām un Latvijas Banku. Parādnieku reģistrā tiks nodrošināta personas datu

aizsardzība un neaizskaramība, ievērojot “Fizisko personu datu aizsardzības likuma” prasības. Sākotnēji parādnieku reģistrā paredzēts iekļaut informāciju tikai par banku parādniekiem.

● Latvijas Bankas padome apstiprināja **Latvijas Bankas 2002. gada pārskatu**, kā arī pieņēma lēmumu par peļņas sadali. Latvijas Bankas 2002. gada finanšu pārskatus pārbaudīja revīzijas komisija, kuras sastāvā bija auditorfirmas *Ernst & Young* un Latvijas Republikas Valsts kontroles darbinieki. Pēc komisijas domām, šie finanšu pārskati visos būtiskos aspektos patiesi atspoguļo Latvijas Bankas finanšu stāvokli 2002. gada 31. decembrī, kā arī tās 2002. gada darbības rezultātus un naudas plūsmu saskaņā ar Latvijas Bankas pieņemtajiem grāmatvedības principiem un likumu “Par Latvijas Banku”. Latvijas Bankas 2002. gada peļņa bija 14 434 tūkst. latu. Tā sadalīta saskaņā ar likumu “Par Latvijas Banku”:
– Ls 5 341 tūkst. ieskaitot valsts ieņēmumus;
– Ls 9 093 tūkst. ieskaitot Latvijas Bankas rezerves kapitālā.
Likums “Par Latvijas Banku” nosaka, ka valsts ieņēmumus ieskaitāmi 15% peļņas par valsts kapitāla izmantošanu un tāda peļņas daļa, kas aprēķināma pēc rezidentiem noteiktās uzņēmumu ienākuma nodokļa likmes, – 2002. gada beigās tā bija 22%. Tātad kopā par 2002. gadu valsts ieņēmumus ieskaitāmi 37% Latvijas Bankas peļņas. Pēc minēto atskaitījumu veikšanas Latvijas Bankas peļņas atlikums ieskaitāms rezerves kapitālā. Tādējādi kopš 1993. gada Latvijas Banka Latvijas valsts budžetā ir ieskaitījusi 28 milj. latu savas peļņas atskaitījumu.

● Latvijas Bankas padomes apstiprinātie **“Kredītiestāžu procentu likmju pārskatu sagatavošanas noteikumi”** (spēkā ar 01.01.2004.) nepieciešami, lai iegūtu pilnīgākus procentu likmju statistikas datus Latvijas Bankas monetārās politikas īstenošanai, makroekonomisko rādītāju prognozēšanai un sabiedrības informēšanai par procentu likmēm. Noteikumos ietvertais jaunais pārskats ļaus sekot ne tikai jauno darījumu procentu likmju svārstībām, kā tas iespējams pašlaik, bet arī darījumu atlikumu procentu likmēm, kas dos iespēju novērtēt banku sektora kopējā kredītporfeļa ienesīgumu, kā arī procentu izdevumus par noguldījumu atlikumu uzturēšanu. Privātpersonām izsniegtie kredīti

tiks grupēti pēc darījumu veidiem kā patēriņa kredīti, kredīti mājokļa iegādei un pārējie kredīti. Pārskatos ieviests jauns valūtu dalījums, un atsevišķi tiks uzrādīti darījumi ar Ekonomiskās un monetārās savienības valstu klientiem. Procentu likmes tiks aprēķinātas saskaņā ar Eiropas Centrālās bankas izstrādāto metodoloģiju.

● Latvijas Bankas padomes apstiprinātie **“IBAN lietošanas noteikumi”** (spēkā ar 01.01.2004. ar pārejas periodu līdz 01.01.2005.) nosaka prasības attiecībā uz Latvijas IBAN piešķiršanas, pārbaudes un izmantošanas kārtību, kas jāievēro Latvijas Republikā reģistrētām kredītiestādēm un citām iestādēm, kuras veic bezskaidras naudas maksājumus. IBAN (*International Bank Account Number*) ir starptautisks konta numura standarts, ko izstrādājusi Eiropas Banku standartu komiteja un Starptautiskā Standartizācijas organizācija, lai IBAN starptautiski izmantotu kā bankas rekvizītu, kas viennozīmīgi identificē klienta kontu finanšu iestādē. Šobrīd IBAN tiek izmantots 32 Eiropas valstīs un valstu teritorijās. IBAN ieviešanas mērķis Latvijā ir uzlabot maksājumu automatizētu apstrādi, samazināt kļūdaino maksājumu skaitu un maksājumu izpildes, labošanas un kļūdu izmeklēšanas izmaksas. Noteikumi paredz IBAN izmantot kā saņēmēja rekvizītu iekšzemes un starptautu maksājumos latos un ārvalstu valūtās. Pašlaik Latvijā tiek lietoti gan pēc garuma, gan struktūras atšķirīgi klientu konta numuri, kas palielina iespēju, ka maksātājs var kļūdīties, norādot saņēmēja konta numuru. Līdz ar to pieaug risks, ka maksājums var tikt atgriezts, aizkavēts vai dažos gadījumos pat ieskaitīts citam saņēmējam (t.i., pēc kļūdaini norādīta konta numura). IBAN ieviešana samazinās šādu kļūdu iespējamību. Klientu konta numuriem visās Latvijas bankās būs vienota struktūra, un tie saturēs kontrolciparu. Tas nodrošinās, ka, pieņemot maksājumu, maksātāja banka varēs pārbaudīt, vai maksājuma dokumentā norādīts Latvijā esošs saņēmēja konta numurs saņēmēja bankā, tādējādi izvairoties no kļūdainiem naudas pārvedumiem. IBAN Latvijā sastāvēs no 21 simbola: 2 burtiem (valsts koda) + 2 cipariem (kontrolcipari) + 4 burtiem (bankas kods) + 13 zīmēm (konta numurs – pašreiz īsākiem konta numuriem trūkstošās zīmes aizstās nulles). Piemēram, ja klienta konta numurs

bankā ir 876543210, tad atbilstošais IBAN būs LV45BANK0000876543210. IBAN ieviešana palīdzēs Latvijas finanšu sistēmai sagatavoties Eiropas Parlamenta un Padomes regulas “Par pārrobežu maksājumiem eiro” prasību ievērošanai attiecībā uz IBAN lietošanu ES pārrobežu maksājumos. Regula nosaka pienākumu bankām piešķirt klientiem IBAN, un klientiem tos norādīt savos rēķinos par Eiropas Ekonomiskās telpas (ES valstis, Islande, Lihtenšteina un Norvēģija) pārrobežu saimnieciskajiem darījumiem. Regulas prasību ievērošana būs būtiska gan bankām, gan visiem tiem klientiem, kas savā darbībā saskaras ar pārrobežu maksājumiem Eiropas Ekonomiskajā telpā, jo par maksājumiem, kuros nebūs norādīts saņēmēja IBAN, bankām būs atļauts ņemt no klienta paaugstinātu komisijas maksu. Saskaņā ar “IBAN lietošanas noteikumiem” bankas piešķirs saviem klientiem IBAN numurus, un tie aizstās pašreizējos klientu konta numurus, turpmāk kalpojot kā vienīgais klienta identifikators. Latvijas IBAN atbilst starptautiskajam konta numura standartam, pēc struktūras ir līdzīgs citu valstu starptautiski lietojamiem klientu kontu identifikatoriem un būs atpazīstams pārrobežu maksājuma dokumentos visās valstīs, kurās ir ieviests IBAN standarts. Noteikumi stāties spēkā ar 2004. gada 1. janvāri, bet līdz 2005. gada 1. janvārim ir noteikts pārejas periods, kura laikā bankām un “Latvijas Pastam” jāveic pāreja uz IBAN izmantošanu, nomainot pašlaik esošos klientu konta numurus. Visām procesā iesaistītajām iestādēm ir iespēja tam laikus sagatavoties, tostarp informējot klientus – kontu turētājus, norēķinu veicējus –, par pārejas norisi, kas būs pakāpeniska. Arī Latvijas Banka sniegs papildu informāciju sabiedrībai.

● Grozījums **“Kredīta pārvedumu noteikumos”** (spēkā ar 01.01.2004.) veikts saistībā ar vienotā kontu standarta IBAN ieviešanu Latvijā, sākot no 2004. gada 1. janvāra.

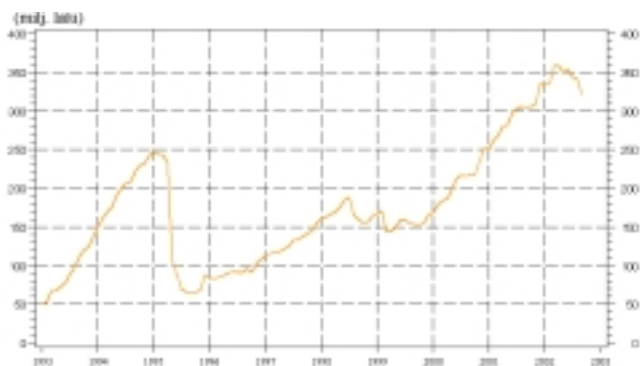
● **Latvijas Bankas valde** 2002. gada 20. decembrī izsniedza SIA-firmai “EVOR” licenci skaidrās naudas inkasācijai uz pieciem gadiem (līdz 2007. gada 19. decembrim).

● Latvijas Bankas valde apstiprināja **“Īstermiņa valūtas mijmaiņas darījumu izsoļu noteikumus”** jaunā redakcijā (spēkā ar 17.02.2003.).

(turpinājums no 5. lpp.)

samazinājusies tikai 1995. gadā – banku krīzes rezultātā. Noguldījumi bankās ir galvenais brīvo finanšu līdzekļu uzkrāšanas veids. Bez tam iedzīvotāji veic iemaksas arī apdrošināšanas sabiedrībās, ieguldījumus investīciju un pensiju fondos.

Iekšzemes privātpersonu noguldījumu un aizņēmumu Latvijas bankās starpība (milj. latu)

Labklājības polarizācija

Viens no iemesliem, kāpēc ekonomiskās izaugsmes rezultātus neizjūt katrs iedzīvotājs, ir materiālās labklājības polarizācijas pieaugums. Tas nozīmē, ka turpinās iedzīvotāju noslāņošanās pēc ienākumu līmeņa un palielinās atšķirības iedzīvotāju ienākumos. Džini (*Gini*) indekss, kas atspoguļo materiālās labklājības noslāņošanās, ir pieaudzis no 0.30 1996. gadā līdz 0.34 2001. gadā. Arī pēc mājāsaimniecību budžetu pētījumu rezultātiem var secināt, ka tieši turīgākās iedzīvotāju daļas ienākumu pieaugums ir ļāvis nodrošināt privātā patēriņa un mazumtirdzniecības rādītāju uzlabošanu. Mazāk pārtikušās iedzīvotāju daļas dzīves līmeņa

pārmaiņas būtiski ietekmē administratīvi lēmumi, piemēram, lēmumi par minimālo algu, sociālo pārvedumu apjomu, nodokļiem utt.

ANO Attīstības programmas ietvaros izstrādātā tautas attīstības indeksa (TAI) vērtība, kas atspoguļo iedzīvotāju dzīves līmeni, ļāva Latvijai 2001. gadā ierindoties 50. vietā pasaulē. 1998. gadā Latvija atradās tikai 92. vietā. Šāds rādītāja uzlabojums ir ļoti nozīmīgs un pozitīvi raksturo ekonomiskos procesus valstī. TAI būtisko uzlabojumu iespaidojuši vairāki tā aprēķināšanai izmantotie rādītāji – izglītības indekss, mūža ilguma indekss un IKP indekss, kas visnozīmīgāk iespaidojis TAI palielinājumu. Neskatoties uz būtisko IKP kāpumu, IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes standartiem 2001. gadā bija tikai 33% no Eiropas Savienības (ES) vidējā lieluma.

Dzīves līmeņa uzlabošanu veicina ne vien ienākumu un patēriņa pieaugums, bet arī likumdošanas aktu pārveide atbilstoši ES prasībām, pilnveidojot gan tiesu sistēmu, gan cilvēktiesību aizsardzību.

Labklājība aug

Dzīves līmeņa būtisks uzlabojums nav iespējams īsā laika periodā. Pateicoties strukturālajām reformām un likumdošanas aktu pilnveidei, pēc straujā makroekonomisko rādītāju krituma no 1990. līdz 1993. gadam turpmākajos gados vērojams ienākumu un patēriņa pastāvīgs pieaugums. Atsevišķu rādītāju pieauguma tempi samazinājās un iedzīvotāju noguldījumi saruka 1995. gada banku krīzes un 1998. gada Krievijas ekonomiskās krīzes laikā.

Īpaši spilgti iedzīvotāju dzīves līmeņa kāpums redzams, vērtējot dažādu ilgliešanas preču – automobiļu, mobilo telefonu un mēbeļu – iegādi, kā arī mājokļu remonta, tūrisma un izglītības pakalpojumu apjoma pieaugumu. Par

dzīves līmeņa uzlabošanu liecina arī vispārējo rādītāju kāpums, izņemot negatīvo tendenci – materiālās labklājības polarizācijas palielināšanos.

Palielinoties tautsaimniecības konkurētspējai, ārējai tirdzniecībai un darba tirgus mobilitātei, iedzīvotāju labklājība turpinās augt. Arī iestāšanās ES veicinās tālāku ekonomisko izaugsmi un iedzīvotāju ienākumu pakāpenisku izlīdzināšanos ar citu ES dalībvalstu iedzīvotāju ienākumiem. Vienlaikus valsts amatpersonām būtu jāpievērš papildu uzmanība mazturīgāko iedzīvotāju grupu dzīves līmeņa uzlabošanai, lai samazinātu materiālās labklājības polarizāciju.

Izmantotā informācija

Centrālās Statistikas pārvaldes materiāli.
Centrālās Statistikas pārvaldes nepublicētie materiāli par mājāsaimniecību gala patēriņa izdevumiem pēc COICOP klasifikācijas.
Latvijas Interneta asociācijas dati.

Papildu informāciju var iegūt pie Agneses Bičevskas (Agnese.Bičevska@bank.lv). G. Zommerovska foto.

K. VALDEMĀRA IELĀ 2A • RĪGĀ, LV-1050 • TĀLRUNIS: 702 2300 • FAKS: 702 2420
E-PASTS: INFO@BANK.LV • HTTP://WWW.BANK.LV
© LATVIJAS BANKA, 2003
Pārpublicējot obligāta avota norāde. Reģistrācijas apliecība Nr. 1947